

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTI СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті обґрунтовано чинники, які в сучасних умовах є визначальними для досягнення цілей збалансованості суспільного розвитку на різних рівнях. Зазначено, що для впровадження стратегій стійкого розвитку необхідним є поєднання впровадження як економічних, так і обґрунтованих та адаптованих до ринкових умов адміністративних кроків. В роботі наголошено на важливості розробки заходів забезпечення ефективності використання ресурсів та впровадження підходів циркулярної економіки. Зазначається, що прискорення переходу на відновлювані джерела енергії є одним з вагомим чинників забезпечення енергетичної безпеки та, відповідно, реалізації цілей стійкого розвитку. Наголошено на важливості адаптації підходів до міського планування в контексті реалізації цілей сталого розвитку, що сприятиме як зростанню ефективності землекористування, так і зменшенню забруднення навколишнього природного середовища, розвитку біорізноманіття та зростанню добробуту населення в цілому. Вказується, що використання сучасних підходів у сільськогосподарському виробництві, окрім екологічного та економічного ефекту, сприятиме продовольчій безпеці та комплексному розвитку відповідних територій. Підкреслено важливість інвестиційного забезпечення процесу сталого розвитку, а також виокремлено освітню складову в контексті забезпечення можливостей адаптації до системних змін. Наголошено на необхідності використання інновацій та сучасних підходів у розвитку енергоефективних систем та удосконаленні інфраструктури. Вказано, що досягнення цілей стійкого розвитку повинно супроводжуватися подоланням бідності та забезпеченням інклюзивності соціально-економічної політики. Зазначено, що важливою є оцінка впливу заходів щодо забезпечення сталого розвитку як на економіку так і навколишнє природне середовище.

Ключові слова: сталий розвиток; збалансованість соціально-економічних систем; моделі споживання; інклюзивність; навколишнє природне середовище; інвестиції; інновації; комплексний підхід.

Актуальність теми. Питання вивчення шляхів та напрямів забезпечення сталого розвитку стають однією з найважливіших сфер

теоретичних та практичних досліджень в сучасній економічній парадигмі.

Прискорений соціально-економічний розвиток, зростання чисельності населення та нераціональні моделі споживання призводять до негативного впливу на довкілля, включаючи зміну клімату, втрату біорізноманіття та забруднення навколишнього природного середовища. Крім того, зберігається соціальна нерівність і бідність, що перешкоджає прогресу на шляху до формування більш ефективного суспільства. Очевидно, що економічні моделі, орієнтовані виключно на короткострокове зростання і прибуток, є недостатніми для вирішення цих складних проблем.

Виникає нагальна необхідність вирішення цих та подібних проблем за допомогою комплексного підходу, який здатний забезпечити довгостроковий добробут, зберігаючи при цьому природні системи для майбутніх поколінь.

Сталий розвиток пропонує цілісну концепцію, яка інтегрує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Вона обґрунтовує взаємозалежність між цими чинниками і наголошує на необхідності інклюзивного та збалансованого підходу до суспільного розвитку. Економічне зростання, хоча і має важливе значення, повинно відбуватися в контексті збереження довкілля та соціального благополуччя. Така зміна парадигми вимагає переоцінки традиційних економічних теорій і прийняття інноваційних стратегій, які сприяють сталому розвитку всіх секторів і зацікавлених сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стійкого розвитку досліджувалися багатьма як зарубіжними, так і українськими вченими, зокрема Білан Ю., Гоббс Р., Джексон Т., Жолуд О., Кваша В., Кучер О., Лозовська О., Остром Е., Перез С., Рокстром Д., Стерн Н., Форман Р., Черп В. та ін.

У своїх працях, цими та іншими дослідниками були запропоновані підходи щодо вирішення питань забезпечення сталого розвитку у різних галузях та на різних рівнях господарської ієрархії. Водночас, в сучасних умовах швидких змін, необхідною є постійна адаптація, удосконалення та розробка актуальних напрямів реалізації стратегії збалансованого розвитку для вирішення проблем та викликів, що виникають в нових умовах.

Метою статті є дослідження актуальних аспектів забезпечення сталого розвитку та визначення шляхів та напрямів щодо створення передумов оптимального використання природних ресурсів та економічного потенціалу в контексті збалансування сьогоdnішніх та майбутніх потреб як населення, так і економічного механізму в цілому.

Викладення основного матеріалу

Сталий розвиток не слід сприймати як компроміс між екологічними та економічними цілями. Навпаки, він пропонує шляхи до економічного зростання в довгостроковій перспективі. Використовуючи відновлювані джерела енергії, оптимізуючи використання ресурсів та інвестуючи у сталу інфраструктуру, суспільство може досягти більшої енергетичної безпеки, економії коштів та підвищення продуктивності суспільної праці. Більше того, сталі бізнес-практики, що враховують екологічні та соціальні фактори, можуть призвести до покращення корпоративних показників, збільшення частки ринку та підвищення ефективності функціонування економічних систем.

Для втілення концепції сталого розвитку в реальних економічних умовах, необхідні ефективні стратегії її реалізації. Це вимагає співпраці між різними зацікавленими сторонами, включаючи органи виконавчої та законодавчої влади, бізнес, організації громадянського суспільства та місцеві громади. Економічні та адміністративні заходи, що стимулюють сталі практики, такі як відповідні види оподаткування, субсидії та регулювання, є важливими чинниками спрямування господарських практик на більш стійкі траєкторії. Крім того, заохочення до сталих моделей споживання та підвищення обізнаності серед населення може сприяти колективним діям і зміні поведінки.

Посилення міжнародного співробітництва має важливе значення для сприяння сталому розвитку. Це включає обмін знаннями, розбудову потенціалу та обмін технологіями між країнами. Крім того, інтеграція та співпраця в різних секторах, таких як торгівля, фінанси та навколишнє середовище, має вирішальне значення для забезпечення узгодженості та синергії в процесах прийняття рішень. Очевидним є те, що сучасні масштабні еколого-економічні та соціальні виклики вимагають нагальних та ефективних рішень, тому першочерговим сьогодні є долучення всіх зацікавлених сторін до спільних зусиль для вирішення наявних проблем та недопущення формування негативних сценаріїв в перспективі.

Тому очевидним є те, що на даному етапі розвитку економічної системи, перехід до сталих моделей споживання та виробництва є вкрай необхідним. Уряди повинні заохочувати ресурсоефективність, практики циркулярної економіки та екодизайну. Популяризація сталого способу життя за допомогою інформаційних кампаній, освіти та стимулів може сприяти зміні поведінки як виробників, так і споживачів. Крім того, бізнес повинен впроваджувати сталі практики

на всіх етапах створення вартості, включаючи використання ресурсів, зменшення відходів та впровадження інновацій з метою збереження та відтворення навколишнього природного середовища.

Важливим є широке впровадження стимулюючих тарифів в контексті розвитку відновлюваної енергетики, податкових пільг та фінансування досліджень, спрямованих на подальше удосконалення та прискорене впровадження нових енергетичних технологій. Міжнародне співробітництво може сприяти обміну знаннями та фінансовій допомозі країнам, що розвиваються, у впровадженні сталих енергетичних рішень. Прискорення переходу на відновлювані джерела енергії має першочергове значення для пом'якшення наслідків зміни клімату, посилення енергетичної безпеки та відповідно, досягнення цілей сталого розвитку [1].

Міста, їх функціонування та розвиток також відіграють суттєву роль у забезпеченні стійкого розвитку. Інтегроване міське планування може оптимізувати землекористування, зменшити забруднення, підвищити мобільність та покращити соціальну інтеграцію. Воно передбачає проектування компактних і пішохідних громад, надання пріоритету громадському транспорту та сприяння розвитку змішаного землекористування. Зелена інфраструктура, включно з парками та рекреаційними зонами, сприятиме покращенню якості повітря, пом'якшенню негативного впливу техногенних чинників, підвищенню добробуту мешканців та відновленню біорізноманіття в міських районах.

Забезпечення стійкого розвитку сільського господарства є життєво важливим як для розвитку галузей аграрного виробництва, так і для збереження та відтворення довкілля. На державному рівні необхідно є підтримка дрібних фермерів шляхом розбудови аграрного потенціалу регіонів, доступу сільгоспвиробників до фінансування та отримання необхідних знань. Заохочення агроекологічних практик, таких як органічне землеробство та сівозміна, може покращити стан ґрунтів, біорізноманіття, сприяти продовольчій безпеці та розвитку сільських територій [2]. Крім того, стимулювання споживання місцевих та органічних продуктів харчування може зменшувати вуглецеві викиди, що часто пов'язані з необхідністю транспортування на значні відстані.

Інвестиції в освіту є ключовими в контексті забезпечення збалансованості суспільного розвитку. Навчальні програми на всіх рівнях освіти повинні інтегрувати принципи сталого розвитку, наголошуючи на екологічній грамотності, соціальній відповідальності та етичному прийнятті рішень. Незаперечним є той факт, що

справедливий розподіл доходів, доступ до якісної освіти та охорони здоров'я, а також системи соціального захисту є одними з найважливіших складових сталого розвитку. Реалізація програм навчання впродовж усього життя є необхідним чинником забезпечення безперервної адаптації до нових викликів у сфері стійкого розвитку.

Технологічні інновації, включаючи прискорений розвиток техніки та технології, мають значний потенціал для стимулювання збалансованого розвитку. Держава та підприємці повинні інвестувати в дослідження та розробки для просування безвідходних технологій, енергоефективних систем та сучасної інфраструктури. Таким чином може бути оптимізоване використання ресурсів, покращене управління ланцюгами постачання та збільшена кількість форм застосування віддаленої роботи, що, у свою чергу, призведе до суттєвого зменшення викидів в атмосферу. Разом з тим, значна увага має бути приділена питанням захисту особистих, етичності використання інформації та інклюзивності технологічного прогресу.

Впровадження практик збалансованого розвитку сприятиме підвищенню економічної стійкості господарських систем, зменшуючи залежність від обмежених ресурсів, нестабільних енергетичних ринків та чутливих до зміни клімату секторів. Інвестиції у відновлювані джерела енергії можуть призвести до підвищення енергетичної безпеки, зменшуючи вразливість до цінових коливань та геополітичних ризиків. Диверсифікація економіки шляхом розвитку сталих галузей, як-от безвідходні технології, екотуризм та ін., гарантуватиме створення нових робочих місць та стимулюватиме економічне зростання в цілому. Крім того, впровадження кроків реалізації стратегії сталого розвитку відкриває нові ринкові можливості та сприяє нововведенням. Пріоритетно використовуючи практики сталого розвитку, бізнес може покращити конкурентні позиції, отримати доступ до нових ринків, забезпечити репутаційні переваги тощо. Більше того, інновації у сфері прийняття рішень, щодо реалізації підходів стійкого розвитку, сприятимуть підвищенню продуктивності праці, створенню нових робочих місць, а отже, ефективності функціонування суб'єктів господарської діяльності в цілому.

Водночас зміна клімату та погіршення стану довкілля є серйозною перешкодою для реалізації програм сталого розвитку. Зростання температурних показників, екстремальні погодні явища та підвищення рівня морських вод руйнують екосистеми, ставлять під загрозу продовольчу безпеку та поглиблюють соціально-економічну

нерівність. Комплексна та своєчасна реалізація інтегральних програм стійкого розвитку гарантуватиме значне скорочення викидів парникових газів, сприятиме підвищенню енергетичної безпеки, відновленню біогеоценозів і т.д. Охорона та забезпечення відтворення лісових угідь, водоймищ, відновлення родючості ґрунтів і деградованих ландшафтів та використання інших практик сталого розвитку сільського господарства, а також збереження природного різноманіття, в перспективі здатні зменшити негативний вплив зміни клімату та інших наслідків антропогенного впливу [3]. Тому очевидним є те, що прийняття важливих управлінських рішень в контексті реалізації практик збалансованого розвитку має враховувати взаємозалежність ефективного економічного розвитку та збереження біорізноманіття. При цьому, національна політика щодо реалізації стратегії сталого розвитку має як корелювати з відповідними міжнародними угодами та зобов'язаннями щодо збереження та відновлення навколишнього природного середовища так і забезпечувати соціально-етичний та водночас економічно ефективний суспільний розвиток держави.

Існуюча соціальна нерівність і рівень бідності в багатьох країнах світу також суттєво перешкоджають зусиллям щодо забезпечення сталого розвитку на різних рівнях господарської ієрархії. У такому контексті особливо важливим є комплексне забезпечення соціальної інтеграції всіх учасників соціально-економічних систем. Для подолання проблем соціальної нерівності важливим є створення цільових програм подолання бідності та проведення інклюзивної економічної політики держави [4]. Особлива увага тут має бути зосереджена на створенні нових робочих місць в різних галузях економіки, а також активній підтримці розвитку малого та середнього підприємництва, як головному рушії економічного поступу та розвитку державного господарського механізму. Співпраця між державним і приватним секторами має важливе значення для фінансування проєктів сталого розвитку. Створення ефективних державно-приватних партнерств може сприяти залученню досвіду, ресурсів та фінансуванню приватного сектору для реалізації проєктів сталої інфраструктури. Для забезпечення успіху таких партнерств необхідні чіткі правові рамки та механізми розподілу ризиків.

Регулярний моніторинг та оцінка ініціатив у сфері сталого розвитку необхідні для відстеження прогресу, визначення сфер, що потребують вдосконалення, та вимірювання ефективності впроваджених заходів. Україна має створити надійну систему моніторингу та оцінки, яка включатиме відповідні індикатори та цілі.

Це сприятиме прийняттю рішень на основі фактичних даних і дозволить визначити форми та способи впровадження стратегії сталого суспільного розвитку.

Реалізація кроків щодо досягнення цілей стійкого розвитку вимагає активного залучення всіх зацікавлених сторін. Взаємодія з місцевими громадами, організаціями громадянського суспільства та ін. може сприяти ухваленню обґрунтованих рішень та розробці рішень, що враховують конкретні умови та вплив локальних чинників.

Необхідною є розробка та реалізація спеціального комплексу заходів щодо передбачення та адаптації до потенційних викликів і ризиків, пов'язаних зі сталим розвитком. Це включає подолання наслідків зміни клімату, забезпечення стійкості інфраструктури та управління природними ресурсами, а також зміцнення адаптаційної спроможності на різних рівнях.

В сучасних умовах важливою є реалізація комплексної стратегії сталого розвитку, яка б враховувала актуальні процеси та тенденції економічних процесів на різних рівнях. Ця стратегія має інтегрувати економічний, соціальний та екологічний виміри сталого розвитку та забезпечити дорожню карту для реалізації відповідної соціально-економічної політики.

Також у цьому контексті необхідним є зміцнення нормативно-правової бази та створення сприятливого середовища для збалансованого розвитку. Це включає впровадження та забезпечення дотримання екологічних норм, просування новітніх стандартів та встановлення чітких орієнтирів для стійкого інвестування.

Пріоритетним має бути визначений розвиток механізмів та інструментів сталого фінансування. Це передбачає створення відповідних інвестиційних фондів, розробку фінансовими установами варіантів сталого фінансування та ін. Також необхідним є спрощення доступу до фінансування для малих та середніх підприємств, які розвиваються в контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Реалізація стратегії та цілей збалансованого розвитку вимагає змін у мисленні та поведінці на всіх рівнях суспільства. Важливим є збільшення інвестицій в інформаційні програми щодо аспектів сталого розвитку, організацію кампаній з підвищення обізнаності громадськості та підготовку і впровадження навчальних програм для державних службовців, представників бізнесу та громадськості.

Важливим є захист прав працівників та забезпечення справедливої заробітної плати і безпечних умов праці. Дотримання трудових стандартів і боротьба з будь-якими формами дискримінації та експлуатації є важливими для ефективного соціально-етичного збалансованого розвитку. Це сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню продуктивності праці, зниженню рівня бідності та покращенню економічних показників в цілому, що в кінцевому підсумку забезпечить зміцнення та підвищення стійкості економіки.

Кроки, спрямовані на досягнення цілей збалансованого розвитку, підвищують стійкість та адаптивність як окремих громад, так і держави в цілому. Реалізація стратегій ефективного прогнозування і недопущення можливих техногенних аварій і катастроф та інших форс-мажорних обставин зменшує вразливість і підвищує здатність соціально-економічних систем адаптуватися до мінливих обставин, що є дієвими чинниками забезпечення стійкого розвитку у перспективі.

Обов'язковими для врахування є соціальні, культурні та психологічні фактори, які впливають на прийняття індивідуальних та колективних рішень щодо впровадження сталих практик. Розуміння мотивацій, бар'єрів та ефективних комунікаційних стратегій може допомогти у розробці цільових програм та інформаційних кампаній, що сприятимуть подальшому зростанню громадської підтримки ініціатив щодо реалізації стратегій сталого розвитку.

Висновки. Для реалізації запропонованих заходів щодо досягнення цілей збалансованості соціально-економічного поступу необхідними є подальші кроки з метою оцінки конкретного впливу заходів забезпечення сталого розвитку на економіку держави, суспільство та навколишнє середовище. Це повинно передбачати здійснення оцінки ефективності впровадженої політики, виявлення та реалізацію відповідних матеріальних, фінансових, організаційних та інших резервів. Очевидним є те, що досягнення цілей сталого розвитку є складним багатоаспектним завданням, що поєднує економічні, фінансові, екологічні та інші заходи. Тому чітко окреслені пріоритети, ефективне використання ресурсів та засобів є запорукою як зміцнення економічної системи держави, так і збереження та відтворення її природно-ресурсного потенціалу.

1. Rockström J., et al. A Roadmap for Rapid Decarbonization. *Science*. 2017. Vol. 355(6331). P. 1269–1271. 2. Кваша В. Стале сільське господарство в Україні: проблеми та можливості. *Економіка АПК*. 2017. Вип. 10(4). С. 77–88. 3. Кучер О., та ін. Трансформація деградованих ландшафтів для сталого сільського господарства: висновки з України. *Sustainability*. 2021. Vol. 13(3). С. 1280. 4. Варавя Н. та ін. Політики

зменшення бідності в Україні: Поточний стан та перспективи майбутнього. *Sustainability*. 2022. Vol. 14(1). С. 103.

REFERENCES:

1. Rockström J., et al. A Roadmap for Rapid Decarbonization. *Science*. 2017. Vol. 355(6331). R. 1269–1271. 2. Kvasha V. Stale silske gospodarstvo v Ukraini: problemy ta mozhlyvosti. *Ekonomika APK*. 2017. Vyp. 10(4). S. 77–88. 3. Kucher O. ta in. Transformatsiia dehradovanykh landshaftiv dlia staloho silskoho gospodarstva: vysnovky z Ukrainy. *Sustainability*. 2021. Vol. 13(3). S. 1280. 4. Varava N., ta in. Polityky zmenshennia bidnosti v Ukraini: Potochnyi stan ta perspektyvy maibutnoho. *Sustainability*. 2022. Vol. 14(1). S. 103.

Solodkyi V. O. ^[1: ORCID ID: 0000-0001-8469-8116],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

MODERN ASPECTS OF ENSURING THE BALANCE OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

The article substantiates the factors that are decisive for achieving the goals of balanced social development at different levels in the current conditions. It is noted that in order to implement sustainable development strategies, it is necessary to combine the implementation of both economic and reasonable and adapted to market conditions administrative steps. The paper emphasizes the importance of developing measures to ensure resource efficiency and implementing circular economy approaches. It is noted that accelerating the transition to renewable energy sources is one of the important factors in ensuring energy security and, accordingly, the implementation of sustainable development goals. The author emphasizes the importance of adapting approaches to urban planning in the context of implementing the sustainable development goals, which will contribute to both increasing the efficiency of land use and reducing environmental pollution, developing biodiversity and increasing the well-being of the population as a whole. It is pointed out that the use of modern approaches in agricultural production, in addition to the environmental and economic effect, will contribute to food security and integrated development of the relevant territories. The importance of investment support for the sustainable development process is emphasized, and the educational component is highlighted in the context of ensuring the ability to adapt to systemic changes. The necessity of using innovations and modern approaches in the development of energy efficient systems and improvement of infrastructure is emphasized. It is pointed out that achieving the goals of sustainable development should be accompanied by poverty alleviation and ensuring the

inclusiveness of socio-economic policy. It is noted that it is important to assess the impact of sustainable development measures on both the economy and the environment.

Keywords: sustainable development; balance of socio-economic systems; consumption patterns; inclusiveness; environment; investment; innovation; integrated approach.

Отримано: 28 квітня 2023 року
Прорецензовано: 03 травня 2023 року
Прийнято до друку: 23 червня 2023 року